

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.11.74>

УДК 338.436:330.341.1

Н. В. Кукіна,

к. е. н., доцент, завідувач кафедри маркетингу,

Таврійський державний агротехнологічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3204-0624>

Б. В. Хахула,

доктор філософії і галузі економіки, доцент кафедри менеджменту,

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4286-2381>

С. О. Нікітченко,

к. е. н., доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1940-4788>

Ю. В. Федорук,

к. с.-г. н., доцент кафедри технологій у рослинництві та захисту рослин,

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3921-7955>

О. О. Ситник,

аспірант,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-5903-8466>

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ НОВИХ ВИКЛИКІВ СУСПІЛЬСТВА

N. Kukina,

*PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Marketing,
Tavria State Agro-Technological University*

B. Khakhula,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management,
Bila Tserkva National Agrarian University*

S. Nikitchenko,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Business
Organization and Exchange Activity,
National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine*

Y. Fedoruk,

*PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of
Technologies in Crop Production and Plant Protection,
Bila Tserkva National Agrarian University*

O. Sytnyk,

Postgraduate student,

National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine

INNOVATIVE ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF NEW CHALLENGES OF SOCIETY

Нині Україна знаходиться в пошуку ефективних заходів щодо стабілізації та подальшого поліпшення ситуації в аграрному секторі, вдаючись при цьому до усунення факторів і проблем, що негативно діють на розвиток інновацій, тим самим намагаючись відновити колишню могутність сільськогосподарського виробництва країни.

Інноваційну діяльність у сільському господарстві слід вважати довгостроковою інвестицією в підприємство, що полягає у впровадженні досягнень науково-технічного прогресу з метою підвищення якості та кількості виробленої продукції. Нині інноваційна діяльність у сільському

господарстві за своєю суттю є складним процесом управління природно-виробничо-економічними системами з розробкою, створенням та практичним застосуванням нових технічних, біологічних та хімічних засобів та технологічних процесів.

Посилення інноваційної активності, формування ринку інновацій в аграрному секторі мають займати центральне місце у реалізації державної економічної політики в сфері аграрного бізнесу. Активна державна інноваційна політика є необхідною умовою успішної розробки та комерціалізації інновацій, основою для забезпечення сталого розвитку сільських територій, підвищення якості життя на селі, подальшого зростання ефективності агровиробництва та конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції.

Currently, Ukraine is in search of effective measures to stabilize and further improve the situation in the agricultural sector, while resorting to the elimination of factors and problems that negatively affect the development of innovations, thereby trying to restore the former power of the country's agricultural production.

Innovative activity in agriculture should be considered a long-term investment in the enterprise, which consists in implementing the achievements of scientific and technical progress with the aim of increasing the quality and quantity of produced products. Nowadays, innovative activity in agriculture is inherently a complex process of managing natural-production-economic systems with the development, creation and practical application of new technical, biological and chemical means and technological processes.

The basis of the innovative development of crop production is seed production. Scientific support for seed production is carried out by research institutions of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (46 research institutes and research stations, about 135 research farms), the National Academy of Sciences of Ukraine, other research institutions, scientific organizations and individuals working in the field seed production.

Today, along with the introduction of modern varieties and hybrids and the development of modern cultivation technologies, it is necessary to finance innovative projects in breeding and seed production, including the reconstruction of seed and storage facilities, as well as to rationally use the bioclimatic potential and natural and climatic conditions of the zone.

The strengthening of innovative activity, the formation of the innovation market in the agrarian sector should occupy a central place in the implementation of state economic policy in the field of agrarian business. An active state innovation policy is a necessary condition for the successful development and commercialization of innovations, the basis for ensuring the sustainable development of rural areas, improving the quality of life in the countryside, further increasing the efficiency of agricultural production and the competitiveness of domestic agricultural products.

Ключові слова: *інновація, сільськогосподарське підприємство, військова агресія, державна підтримка, інноваційна політика підприємства.*

Keywords: *innovation, agricultural enterprise, military aggression, state support, innovative policy of the enterprise.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У найближчі двадцять-тридцять років людство зіштовхнеться із серйозними глобальними викликами, які стосуються, перш за все, трьох напрямів: збереження природних ресурсів, охорони навколишнього середовища та продовольчої безпеки. Для великої кількості країн уже сьогодні продовольча безпека стає нагальною проблемою. За оцінками демографів, до середини ХХІ століття населення світу збільшиться на 5 млрд осіб, і лєвова частка цього приросту припаде на Китай, Індію, Пакистан, Бразилію і інші країни, що розвиваються). На даний момент майже 1 млрд. осіб у світі змушені щодня голодувати, і якщо активні дії, спрямовані на боротьбу з голодом, не будуть

робитися провідними економіками світу, то велика ймовірність, що вже до 2050 року половина земної кулі житиме в умовах голоду або постійної нестачі продовольства.

У разі розвиток сільського господарства є визначальним чинником забезпечення продовольчої безпеки. Інтенсифікація та інноватизація сільського господарства є необхідною умовою для задоволення продовольчої потреби населення планети. Однак розвиток аграрного виробництва може стати і катастрофічним за своїми наслідками процесом для світової екосистеми та людства, що пов'язано з нестачею водних ресурсів, втратою посівних площ через ерозію ґрунту, деградацією, засоленням та опустелюванням земель, зникненням лісів, загрозою біологічному розмаїттю видів та існуванню людства загалом. І тому інноваційний розвиток сільського господарства має таке велике значення як майбутнього вітчизняної економіки, так світового господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств відображені в роботах багатьох вчених-економістів: В. Г. Андрійчука, І. О. Бланка, О. Ю. Єрмакова, М. І. Кісіля, М. Ф. Кропивка, Л. І. Курило, П. Т. Саблука, О. Г. Шпикуляка та інших. Разом з цим, деякі теоретико-методичні питання щодо формування результативної системи управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств потребують розгляду з урахуванням мінливості зовнішнього середовища функціонування суб'єктів підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). На основі проведеного дослідження запропонувати теоретичні підходи та практичні рекомендації щодо удосконалення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств в контексті нових викликів суспільства

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині стає популярнішим вживання таких слів як «інновація» та «інноваційний розвиток». Активно здійснюються дослідження вчених, основним завданням яких є тлумачення

поняття «інновація» у сільському господарстві і де реалізується та сама «інноваційна діяльність», на що вона спрямована і від чого залежить.

З латинського «інновація» (innovation) перекладається як «оновлення, вдосконалення». Таким чином, інновація є підвищення якості результату будь-якої діяльності, шляхом внесення в процес діяльності нових видів та способів якнайшвидшого та найкращого отримання результату. Існують та інші визначення [1]. Так, інновацією (нововведенням) може вважатися впроваджене (або введене) у вживання нововведення, якого потребує ринок, і яке призводить в кінцевому результаті до підвищення ефективності тих чи інших процесів та/або поліпшення якості продукції, або якогось нового (або раніше), але істотно покращеного) продукту, товару, послуги, процесу, методу продажу, маркетингу чи організаційного методу у діловій практиці, організації робочих місць, зовнішніх зв'язках. Інновація завжди є результатом інтелектуальної діяльності, творчості, винаходів, раціоналізації.

Термін «інновація» почав використовуватися з кінця XIX ст. і вперше був вивчений соціологами та антропологами: Г. Тардом, Ф. Ратцелом та Л. Фробеніусом. На початку XX ст. поняття «інновація» знову почало використовуватися в працях Й. Шумпетера, але вже в сенсі такого нововведення (нововведення), яке значною мірою збільшує ефективність існуючої системи. Друга половина минулого століття ознаменувалася визначенням теоретичних засад та популяризацією поняття «інновації» Е. Роджерсом та Т. Хегерстрандом. Останній дослідник додатково розглянув процес дифузії низки соціально-економічних явищ у сільських районах Швеції (щодо поширення спеціалізованої техніки) та здійснив його моделювання на основі методу Монте-Карло [2]. Інновація отримала визнання як об'єкт, практичну діяльність або навіть особливу ідею, яку сприймає окрема особа (так звана одиниця впровадження) як щось нове. Дифузія інновацій у цьому випадку є процесом, в основі якого – сприйняття, передача та впровадження інновацій (нових технологій, процесів, товарів, повідомлень, ідей тощо) з використанням комунікаційних каналів (засобів

передачі) серед членів соціальних систем (окремих) осіб) та організацій протягом певного часу [3]. Таким чином, цим зумовлювалась можливість здійснення аналізу мінливості процесів поширення інновацій як у просторі, так і в часі.

К. Р. Макконел і С. Л. Брю вважають, що такі поняття як «новинка» та «інновація» є словами-синонімами, тобто відкриття у підприємстві нового методу виробництва є інновація, так само як і використання нового способу фінансування виробництва чи створення нового продукту [4].

З метою підвищення конкурентоспроможності та економічної стабільності сільськогосподарського підприємства необхідно активне використання всіх результатів досліджень та розробок, які можуть підвищити ефективність та якість результатів виробничих процесів, тобто у виробництві вкрай необхідне освоєння нових видів продукції та передових технологій. Підприємства, що займається інноваційною діяльністю, охоплюють всі стадії інноваційного процесу, від початкового етапу появи ідеї, до кінцевого – реалізації виробленого (як новітнього, і основі інноваційної технології) продукту над ринком.

Інноваційну діяльність у сільському господарстві слід вважати довгостроковою інвестицією в підприємство, що полягає у впровадженні досягнень науково-технічного прогресу з метою підвищення якості та кількості виробленої продукції. Нині інноваційна діяльність у сільському господарстві за своєю суттю є складним процесом управління природно-виробничо-економічними системами з розробкою, створенням та практичним застосуванням нових технічних, біологічних та хімічних засобів та технологічних процесів. При цьому необхідно враховувати той момент, що кожна ідея, інновація в обов'язковому порядку має пройти перевірку в конкретних природних агрокліматичних та економічних організаційно-управлінських умовах, насамперед – для визначення та постановки найбільш точних алгоритмів реалізації інноваційної ідеї [5]. Основним завданням, що стоїть перед сільськогосподарськими підприємствами, є вихід ринку з

конкурентоспроможною продукцією, а цього насамперед необхідно виробляти високоякісний товар. Саме тому вкрай важливим є розвиток і повсюдне впровадження в сільськогосподарське виробництво інновацій, і досягнення науково-технічного прогресу повинні використовуватися повсюдно, що дозволить вести безперервне оновлення виробництва в аграрному секторі. Використання інноваційних розробок, призводить до зниження витрат, отже, до збільшення прибутковості сільськогосподарського виробництва, у результаті підвищується економічна ефективність, сприяючи у результаті розвитку національної економіки загалом.

Війна, що триває в Україні, вже призвела до жертв серед цивільного населення та руйнування цивільної та іншої життєво важливої інфраструктури.

Згідно з результатами дослідження «Втрати від війни в сільському господарстві України», підготовленого Центром досліджень продовольства та землекористування Інституту KSE у співпраці з Міністерством аграрної політики та продовольства України, загальні втрати від воєнних дій в українському сільському господарстві склали 4,3 млрд доларів США [6].

У структурі збитків найбільші втрати були спричинені знищенням або частковим знищенням сільськогосподарських угідь та неможливістю зібрати врожай - 2135 млн. доларів США. Загальна сума збитків склала 2,135 млрд. доларів США. Двома найбільш значними типами збитків, завданих сільськогосподарським землям, були забруднення мінами та пряме фізичне пошкодження. Вартість обстеження земель з високим ризиком забруднення мінами і розмінування постраждалих територій оцінюється в 436 млн доларів США.

Україна завжди була надійним гарантом глобальної продовольчої безпеки і не обмежувала постачання продовольства у складний період пандемії. Таким чином, розвиток сектору рослинництва і тваринництва залишається важливою умовою продовольчої безпеки, сталого соціально-економічного розвитку України та вагомим резервом аграрного експорту.

Тим не менш, Україна продовжує докладати зусиль для наближення українського законодавства до стандартів ЄС та виконання своїх зобов'язань в рамках СОТ та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Основою інноваційного розвитку рослинництва є насінництво. Наукове забезпечення насінництва здійснюється науково-дослідними установами Національної академії аграрних наук України (46 науково-дослідних інститутів і дослідних станцій, близько 135 дослідних господарств), Національною академією наук України, іншими науково-дослідними установами, науковими організаціями та фізичними особами, які працюють у сфері насінництва.

Потреба України в насінні наразі задовольняється за рахунок вітчизняної та іноземної селекції та імпорту.

Імпортне насіння становить значну частку в структурі посівних площ ряду культур, зокрема соняшнику - 50% (понад 20000 тонн імпортованого насіння) та кукурудзи - 30% (понад 35000 тонн імпортованого насіння). Співвідношення виробництва насіння цукрових буряків до імпорту становить 1:3.

На сьогодні в Реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, зареєстровано 13826 сортів рослин, з них 38% вітчизняної селекції (1459 сортів буде зареєстровано у 2021 році та 413 у 2022 році). Частка сортів системи НААН становить 25%.

На українському ринку присутня низка іноземних насінневих компаній, серед яких Bayer, Corteva, Eularis Semens, MAS Seeds Ukraine та KBC.

Попит на імпортне насіння багатьох культур з боку транснаціональних компаній значно перевищує пропозицію насіння вітчизняних селекційних компаній різних форм власності. Це пов'язано з недостатньою маркетинговою діяльністю на внутрішньому ринку та не достатнім розвитком і фінансуванням інноваційних проектів у селекції та насінництві, включаючи реконструкцію потужностей з виробництва та зберігання насінневої продукції.

Водночас вітчизняні селекціонери намагаються максимально задовольнити потреби рослинництва, приділяючи більше уваги адаптації сортів і гібридів до різних вимог та більш ретельно підходячи до вибору технології посіву. Сьогодні акцент робиться не лише на тому, чи є сорт вітчизняним чи іноземним, але й на його продуктивності. Кожен новий виведений сорт вважається інноваційним. За останнє десятиліття вітчизняні селекціонери змогли скористатися досягненнями світової селекції. Сьогодні наука дозволяє приватним компаніям конкурувати на рівних, з державними установами.

Одним із завдань урядової програми є забезпечення розвитку насінництва. Збільшення загального обсягу виробництва може бути досягнуто за рахунок інноваційного розвитку сучасних технологій вирощування, селекції та насінництва. Лише нові сорти та високоякісне насіння здатні підвищити врожайність на 15-20%.

Сьогодні, поряд із впровадженням сучасних сортів і гібридів та розробкою сучасних технологій вирощування, необхідно фінансувати інноваційні проекти в селекції та насінництві, включаючи реконструкцію насінницьких і складських приміщень, а також раціонально використовувати біокліматичний потенціал і природно-кліматичні умови зони.

Національна стратегія значного розвитку насінневого сектору полягає в удосконаленні реєстрації сортів рослин та сертифікації насінневої продукції шляхом дерегуляції процедур та запровадження зручних електронних сервісів. Відповідні зміни передбачені проектом Закону України «Про внесення змін до Законів України «Про охорону прав на сорти рослин» та «Про насіння і садивний матеріал» [7].

Подальший розвиток вітчизняної селекції та насінництва, вихід на міжнародний ринок насіння, залучення іноземних інвестицій для розбудови на сінневої інфраструктури та посилення конкурентоспроможності українського насіння неможливі без дотримання міжнародних стандартів для насіння, що виробляється в Україні.

Розвиток тваринницького сектору надає певні можливості для розширення асортименту продукції та відповідно створення доданої вартості на кожному етапі ланцюга «тваринницька сировина-заготівля-переробка-готова продукція-елементи логістики (різні канали збуту)-споживач».

Бойові дії зруйнували виробничі приміщення, подекуди повністю знищивши поголів'я худоби в сільськогосподарських підприємствах, порушивши ланцюжок переробки тваринницької сировини та значно збільшивши витрати на логістику та виробництво тваринницької продукції.

У всіх регіонах України військові дії та обмежений доступ виробників до ресурсів негативно вплинули на сільськогосподарське виробництво. Однак найбільше страждають регіони, де ведуться бойові дії.

Суб'єкти господарювання, які працюють у зоні мирного врегулювання, мають певні ресурси для забезпечення внутрішнього ринку продуктами харчування, які повністю відповідають мінімальним нормам споживання, а також для задоволення експортного попиту на продукцію тваринництва, зокрема м'ясо птиці, яйця та окремі види молочної продукції.

Сучасний розвиток підприємства, галузі чи країни був би неможливий без інновацій, впровадження та використання технічних і технологічних рішень. Зрештою, комплексне впровадження інновацій сприяє підвищенню продуктивності праці, економії різноманітних ресурсів, зменшенню витрат, зниженню цін на сільськогосподарську та харчову продукцію, збільшенню обсягів виробництва та ефективності сільського господарства, а також впливає на залучення інвестицій.

Не зважаючи на нестабільність інноваційної діяльності, українське сільське господарство намагається інтегрувати та адаптувати передові науково-технічні розробки до власного виробництва.

Тому, з огляду на останні події, при реконструкції тваринницького сектору слід робити акцент на використанні інноваційних та енергетично відновлювальних технологій, таких як використання сонячної енергії, вітрової енергії та біогазових установок.

У сучасних умовах зарубіжний досвід інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств доцільно використовувати на основі наступних напрямів розвитку:

- раціональне та ефективне використання кормів та підвищення їх якості;
- впровадження енергозберігаючих та інтенсифікаційних технологій
- модернізація, технічна реконструкція та автоматизація процесів виробництва молока;
- створення інтелектуальних ферм, що поєднують годівлю та доїння з управлінням поголів'ям [8].

У молочному тваринництві яскравим прикладом є система добровільного доїння з роботизованими боксами та доїльними залами, яка є однією з базових концепцій «розумної ферми», що включає в себе принципи збалансованого землеробства та відповідає екологічним вимогам безпечного виробництва. Основним робочим елементом роботизованої системи доїння є багатофункціональний маніпулятор, сконструйований за принципом людської руки, який забезпечує можливість проведення процесу доїння навіть при різних формах і положеннях вимені.

Економічна ефективність виробництва свинини тісно пов'язана з організацією виробництва, використанням кормів, умовами утримання та технікою годівлі. У приміщенні встановлені датчики для моніторингу температури та вологості, а також активності тварин. Система каналів і вентиляторів імітує легкий вітерець (швидкість вітру близько 2 м/с), щоб знизити температуру і запобігти накопиченню парів аміаку. Таким чином, свині краще переносять тепловий стрес.

Птахівництво включає багато трудомістких і повторюваних процесів (очищення та дезінфекція, збір яєць тощо), які можна вдосконалити та автоматизувати за допомогою роботів. Наприклад, під час прибирання та дезінфекції пташників роботи створюють карти, на яких показано, де вони працювали. Робот постійно рухається, заохочуючи птицю рухатися і

навчаючи курку класти яйця на підлогу. Крім того, робот працює автономно і постійно випромінює світло, а за потреби - звук чи музику. Ще одним важливим аспектом є перехід до біобезпеки на фермах, оскільки зменшується контакт між птицею та людьми.

У найближчій перспективі високо інтенсивний розвиток молочного, м'ясного скотарства, свинарства та птахівництва потребуватиме модернізації тваринницьких приміщень, оновлення матеріально-технічної бази тваринницьких підприємств та підвищення їх конкурентоспроможності на внутрішньому ринку. Реалізація цих заходів забезпечить стабільність сектору тваринництва та прибутковість галузі.

Особливе місце у розвитку та стабільному функціонуванні інноваційної діяльності у сільському господарстві слід приділити ролі держави, і насамперед – її підтримці малих сільськогосподарських товаровиробників, але, не забуваючи при цьому і про великі підприємства у сфері сільськогосподарського виробництва [9]. До питання стимулювання і, отже, успішного розвитку, доцільно підходити комплексно та системно, що дозволить за значно короткий період часу досягти позитивних результатів та організувати найбільш проривний та ефективний інноваційний розвиток товаровиробників в особі малих суб'єктах господарювання в сфері аграрного бізнесу, а також великих господарств корпоративного сектору аграрної економіки.

Наголошуючи про підвищення стійкості розвитку як окремих підприємств, так і територій, раціоналізації та оптимізації господарської діяльності, а також інноваціях та їх значущості для економіки, вкрай важливо здійснити аналіз проблем, що супроводжують процес формулювання та прийняття оптимальних управлінських рішень у цій сфері [10]. Важливу роль процесам впровадження інновацій, управління ними, виявлення механізмів функціонування, динаміки та інноваційного розвитку економічних та виробничих територіальних систем, сприяють формуванню конкурентоспроможної моделі економіки. покликані зіграти геоінформаційні технології, системи та моделювання.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, вирішення зазначених проблем в сільському господарстві неможливе без створення державою необхідних умов для якнайшвидшого переведення сектора на нову технологічну основу, підвищення його конкурентоспроможності. Посилення інноваційної активності, формування ринку інновацій в аграрному секторі мають займати центральне місце у реалізації державної економічної політики в сфері аграрного бізнесу. Активна державна інноваційна політика є необхідною умовою успішної розробки та комерціалізації інновацій, основою для забезпечення сталого розвитку сільських територій, підвищення якості життя на селі, подальшого зростання ефективності агровиробництва та конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції. В Україні її для розвитку інноваційної діяльності у аграрній сфері в повоєнний період відродження економіки необхідно такі заходи:

- розробка та освоєння інновацій, що з удосконаленням матеріально-технічної бази виробництва;
- стимулювання до використання високопродуктивних та ресурсозберігаючих технологій;
- вдосконалення організації виробництва, праці та управління; створення відповідної інфраструктури.

Література

1. Ільчук М., Свиноус І., Томашевська О. Теоретичні засади здійснення інноваційної діяльності в сільському господарстві. Економічний дискурс. 2024. Випуск 1-2. С. 17-25
2. Рекуш А. М. Інноваційна діяльність сільськогосподарських підприємств в їх стратегічному розвитку. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2017. №3. С. 239-244.

3. Смулка О. Класифікація чинників впливу на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств. Аграрна економіка. 2018. №11(3-4). С.111-118.
4. Ковтун В. А. Стан та перспективи розвитку інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2021. №6. С.73-80.
5. Соколюк С. Ю. Організаційно-економічні аспекти державного регулювання та підтримки інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2018. № 6. С. 88-92.
6. Загальні збитки від війни в сільському господарстві України сягнули 4,3 млрд дол. США – KSE Агроцентр <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalni-zbitki-vid-viyni-v-silskomu-gospodarstvi-ukrayini-syagnuli-4-3-mlrd-dol-ssha-kse-agrotsentr/>
7. Лупенко Ю. О., Захарчук О. В., Навроцький, Я. Ф. Наукове забезпечення організації державного регулювання розвитку насінництва в Україні. Економіка АПК. 2021. №10. С.23-31.
8. Волощук К. Б., Лісевич Н. А. Особливості інноваційно-інвестиційного розвитку виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами. Інноваційна економіка, 2019. №3-4. С. 12-17.
9. Сас Л. С. Ефективність технологічного оновлення виробництва у сільськогосподарських підприємствах. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2018. №14. С.130-136.
10. Ільчук М., Свиноус І. Економічні аспекти інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств України. Економічний дискурс. 2023. Випуск 3-4. С. 46-54.

References

1. Il'chuk, M., Svinous, I. and Tomashevs'ka, O. (2024), "Theoretical principles of implementation of innovative activities in agriculture", Ekonomichnyj diskurs, vol. 1-2, pp. 17-25

2. Rekush, A. M. (2017), “Innovative activity of the agricultural enterprises during their strategic development”, *Visnyk KhNAU. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 3, pp. 239-244.
3. Smulka, O. (2018), “Classification of factors influencing the innovative activity of agricultural enterprises”, *Ahrarna ekonomika*, vol. 11(3-4), pp. 111-118.
4. Kovtun, V. A. (2021), “State and prospects of development of innovative activity of agricultural enterprises”, *Tavrijs'kyj naukovyj visnyk. Serii: Ekonomika*, vol. 6, pp. 73-80.
5. Sokoliuk, S. Yu. (2018), “Organizational and economic aspects of government regulation and support of innovational development of agrarian sector enterprises”, *Vcheni zapysky Tavrijs'koho natsional'noho universytetu imeni V.I. Vernads'koho. Serii: Ekonomika i upravlinnia*, vol. 6, pp. 88-92.
6. KSE (2022), “The total war damages in Ukraine’s agriculture reached \$4.3 billion – KSE AgrocenterThe total war damages in Ukraine’s agriculture reached \$4.3 billion – KSE Agrocenter”, available at: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalni-zbitki-vid-viyni-v-silskomu-gospodarstvi-ukrayini-syagnuli-4-3-mlrd-dol-ssha-kse-agrotsentr/> (Accessed 25 Oct 2024).
7. Lupenko, Yu. O., Zakharchuk, O. V. and Navrots'kyj, Ya. F. (2021), “Scientific support of the organisation of state regulation of seed production development in Ukraine”, *Ekonomika APK*, vol. 10, pp. 23-31.
8. Voloschuk, K. B. and Lisevych, N. A. (2019), “Features of innovative and investment development of production of animal products by agro-industrial enterprises”, *Innovatsijna ekonomika*, vol. 3-4, pp. 12-17.
9. Sas, L. S. (2018), “Efficiency of technological upgrading of production in agricultural enterprises”, *Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, vol. 14, pp. 130-136.
10. Il'chuk, M. and Svyynous, I. (2023), “Economic aspects of innovative activity of agricultural enterprises of Ukraine”, *Ekonomichnyj dyskurs*, vol. 3-4, pp. 46-54.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2024 р.